

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ВІТЧИЗНЯНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

*М.Д. Домашенко, аспірант,
Сумський державний університет, м. Суми*

У роботі проведено аналіз динаміки основних показників машинобудівної галузі, виявлено проблеми розвитку машинобудівних підприємств та запропоновано концептуальні підходи до забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування.

***Ключові слова:** економічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, заходи із забезпечення економічної безпеки ЗЕД.*

В работе проведен анализ динамики основных показателей машиностроительной отрасли, обнаружены проблемы развития машиностроительных предприятий и предложены концептуальные подходы к обеспечению экономической безопасности внешнеэкономической деятельности предприятий машиностроения.

***Ключевые слова:** экономическая безопасность, внешнеэкономическая деятельность, мероприятия по обеспечению экономической безопасности ВЭД.*

ВСТУП

Однією з передумов успішного виведення економіки України на високий економічний рівень є випереджальний розвиток машинобудівного комплексу як основи високотехнологічного оновлення інших галузей виробництва.

У сучасних мінливих та висококонкурентних умовах дуже важливим є питання стрімкого та стабільного розвитку промислового комплексу машинобудівної галузі, саме тому питання економічної безпеки набуває особливої уваги.

Теоретичним дослідженням у сфері економічної безпеки підприємств присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них найбільш вагомими є праці А.В. Ігнатенка, А.В. Кендюхова, В.В. Шликової, В.І. Мунтіяна, В.П. Пономарьова, Г.В. Козаченка, З.Б. Живко, Л.І. Албакиної М. Войнаренка, Н.Й. Реверчук, О.В. Ареф'євої, О.М. Ляшенка, С.М. Ілляшенка та ін.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення теоретичних і практичних аспектів забезпечення економічної безпеки необхідно зазначити необхідність подальшого розвитку теоретичної та практичної бази з даної тематики. На сьогодні є цілий ряд невирішених проблем у цій сфері, зокрема подальшого дослідження потребують питання забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є аналіз концептуальних підходів до забезпечення економічної безпеки підприємств вітчизняного машинобудування. Для досягнення мети поставлено такі завдання: виконання аналізу статистичних даних розвитку підприємств машинобудування та характеристика існуючих заходів забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств вітчизняного машинобудування.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток промислового комплексу машинобудівної галузі не можливий без збереження стабільних процесів на підприємствах

України, забезпечення позитивних темпів економічного зростання та подальших якісних змін у структурі виробництва.

Контроль за роботою та розвитком підприємств машинобудування здійснюється відповідно до законів України «Про підприємництво» № 3502-IV від 23 лютого 2006 р., «Про підприємства в Україні» № 887-XII від 27 березня 1991р., «Про державне прогнозування та розроблення програми економічного і соціального розвитку України» № 1602-III від 23 березня 2000 р., проект закону «Про державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 р.» № 5140 від 16 вересня 2009р., указом Президента України від 12.05.2005 р. № 779 «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва», Постанова від 18 квітня 2006 р. № 516 «Про затвердження Державної програми розвитку машинобудування на 2006-2011 роки».

Проте, незважаючи на законодавчо-правову забезпеченість підприємств машинобудування, динаміка основних показників свідчить про нестабільні тенденції розвитку даної галузі (табл.1).

Таблиця 1 – Динаміка основних показників машинобудівної галузі

Показники	Роки								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Обсяг виробництва, %	-	-	-	-	-	-	-	14,6	11,2
Обсяг реалізованої продукції, %	10,2	10,7	12,2	13,4	12,7	12,5	13,7	13,3	-
Індекс обсягу продукції, % до попереднього року	119	111	136	128	107	112	129	109	-
Частка у структурі експорту, %	13,9	13,6	14,3	15,5	13,1	14,1	16,8	16,4	-
Частка у структурі імпорту, %	19,8	20,8	23,5	24,9	26,5	28,9	30,9	32	-
Темпи росту виробництва, %	118,8	111,3	135,8	128,0	107,1	111,8	112,3	110,6	-
Темпи росту експорту, %	125,9	108,2	135,2	153,1	139,2	120,3	118,5	119,8	-
Темпи росту імпорту, %	123,3	143,7	151,9	135,2	132,2	136,2	145,2	147,6	-
Частка збиткових підприємств	37,1	37,6	36,7	34,3	33,3	33,3	30,8	36,1	47,4
Обсяг збитків, млн. грн.	1658	1632	1857	1728	1343	1978	2010	6707	4174

Джерело даних – Держкомстат України

У промислово-розвинених країнах частка машинобудування становить 40-50% в загальному обсязі промислової продукції, а в Україні цей показник не перевищує 14% (рис. 1).

На даному етапі розвитку економіки спостерігається покращання темпів економічного зростання підприємств машинобудівної галузі. Так обсяг промислового виробництва за січень - липень 2010 р. зріс на 31,3% у порівнянні із аналогічним періодом попереднього року. Зростання обсягів машинобудування обумовлюється збільшенням виробництва на підприємствах з випуску залізничного рухомого складу – на 163,4%, машин та устаткування для сільського та лісового господарства – на 72,9%, машин та устаткування для добувної промисловості й будівництва

– на 45,6%, з виробництва апаратури для радіо, телебачення та зв'язку – на 24,5%, електричних машин та устаткування – на 14,5%, машин та устаткування для металургії – на 10,9%, автомобільного транспорту – на 3,2%.

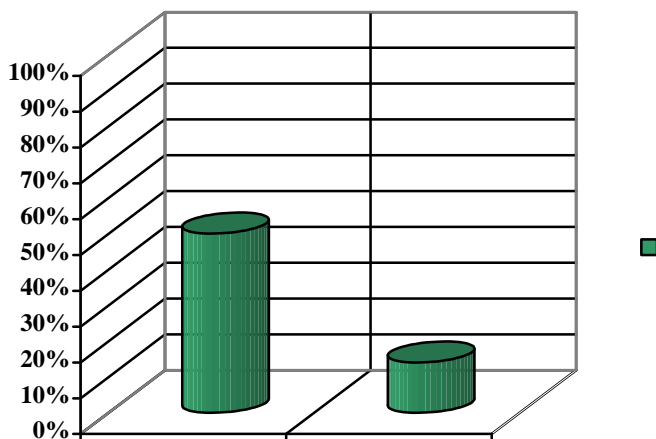

Рисунок 1 - Частка машинобудування в загальному обсязі промислової продукції промисловорозвинутих країн світу та в Україні в 2009 р.

За січень - травень 2010 р. кількість прибуткових підприємств галузі становила 52,2% (у 2009р. – 50,7%). Однак, значна частка працюючих підприємств є збитковими. Співвідношення збиткових і прибуткових суб'єктів господарювання становить відповідно 2 до 1, тобто на два ефективно працюючих підприємства існує одне підприємство, яке зазнає збитків.

Існуючі тенденції розвитку машинобудівного підприємства свідчать про існування певних проблем економічного, соціального, технологічного, виробничого та екологічного характеру, які чинять дестабілізуючий вплив на загальну ситуацію в галузі, обумовлюють диспропорційність їх розвитку (табл. 2).

Проаналізувавши існуючі проблеми розвитку підприємств вітчизняного машинобудування, зазначимо, що є ряд невирішених питань, серед яких і процес забезпечення належного рівня економічної безпеки як частини економічної складової, метою якої є захист підприємств від дестабілізаційного впливу, конкурентоспроможності на світових фінансових ринках і стійкості фінансового середовища.

Проблеми розвитку підприємств машинобудівної галузі чинять загрозу економічній безпеці держави, а це також підтверджує необхідність забезпечувати економічну безпеку підприємства як важливого чинника розвитку держави.

Для подальшого стрімкого та стабільного розвитку підприємств машинобудування необхідно проводити низку заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства, адже саме вона є передумовою вирішення багатьох завдань, що стоять перед підприємствами України.

Учені пропонують різні методи забезпечення економічної безпеки підприємств, які певною мірою можуть бути адаптовані до підприємств машинобудівної галузі (табл. 3).

Таблиця 2 – Проблеми розвитку машинобудівних підприємств
(побудовано за даними [2])

Сфера виникнення проблеми	Характеристика проблеми
Економічна	<ol style="list-style-type: none"> 1) незбалансованість структури виробництва; 2) високий рівень зношеності ОФ; 3) недостатня адаптація організації підприємства до сучасних ринкових умов; 4) незадоволення потреб міжгалузевої кооперації; 5) низькі темпи технологічного оновлення; 6) зростання залежності діяльності підприємств від зовнішнього ринку; 7) недостатня інвестиційна активність; 8) низький рівень економічної безпеки на підприємствах
Соціальна	<ol style="list-style-type: none"> 1) втрата кваліфікованого персоналу; 2) проблеми створення робочих місць; 3) низька вартість робочої сили; 4) низький рівень соціальних витрат; 5) зменшення стимулювання ролі заробітної плати; 6) падіння престижності машинобудівної професії; 7) недостатність мотивації праці
Технологічна	<ol style="list-style-type: none"> 1) недостатні темпи оновлення номенклатури продукції та розширення асортименту; 2) низький рівень освоєння принципово нових видів машин, устаткування, приладів, створення техніки, що має міжгалузевий характер; 3) необхідність ліквідації важкої праці й повна механізація трудових процесів; 4) проблема впровадження автоматизованих систем управління виробництвом
Виробнича	<ol style="list-style-type: none"> 1) високий рівень зношеності основних виробничих запасів; 2) недостатня завантаженість виробничих потужностей; 3) низька продуктивність праці; 4) низька якість вітчизняного екологічного обладнання, екологобезпечних технологічних засобів і технологій
Екологічна	<ol style="list-style-type: none"> 1) екологічна недостатність технологій; 2) нераціональне використання природних ресурсів; 3) низький рівень екологічної безпеки; 4) завдання збитків довкіллю і здоров'ю громадян

Таблиця 3 - Заходи із забезпечення економічної безпеки підприємства

Прізвище науковця	Метод здійснення заходу	Характеристика методу
Войнаренко М. [1]	На основі оцінки відхилень порогових показників	Метод ґрунтується на основі спостережень за поточним станом справ на підприємстві та зіставленням його з нормативами і встановленими цілями
Ілляшенко С. М. [5]	На основі оцінки окремих складових	Метод ґрунтується на проведенні інтегральної оцінки рівня кожної складової економічної безпеки
Ігнатенко А. В. [4]	На основі інвестиційного регулювання інноваційної діяльності	Метод ґрунтується на проведенні оцінки інноваційного потенціалу країни на основі порівняння кількісних та якісних показників з показниками інших країн світу
Живко З. Б. [3]	На основі мотивації персоналу	Метод ґрунтується на розробленні системи мотивації персоналу, яка безпосередньо впливає на результати його діяльності
Різник Н. С. [6]	На основі розроблення системи економічної розвідки	Метод ґрунтується на проведенні аналізу та формуванні системи економічної розвідки з метою виявлення та попередження дестабілізуювальних факторів впливу
Маламедов С. Л. [7]	На основі тривимірної діагностики рівня економічної безпеки підприємства	Метод ґрунтується на оцінці та діагностиці поточної, тактичної та стратегічної економічної безпеки

ВИСНОВКИ

Аналіз стану машинобудівного комплексу України дозволив виділити узагальнювальні тенденції розвитку галузі за характером впливу на динаміку промислового виробництва, ключові загрози стану економічної безпеки, які формують передумови економічної, виробничо-технічної, екологічної, соціальної та сировинної кризи вітчизняних підприємств.

До позитивних зрушень у розвитку галузі віднесено приріст промислової продукції, покращання структури виробництва. До негативних тенденцій, що становлять загрозу економічній безпеці підприємств – сировинна спрямованість промислового виробництва, збільшення критичного рівня зношеності основних виробничих засобів та ін.

Виявлено, що для покращання стану економічної безпеки необхідно проводити ряд заходів із забезпечення належного рівня економічної безпеки на підприємствах машинобудівної галузі. Процес забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства є досить складним і

має постійно змінюватися залежно від чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ. Забезпечення економічної безпеки підприємства відбувається при взаємодії управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього та внутрішнього середовищ, що дозволить підприємству максимізувати прибуток, величина якого достатня для забезпечення належного рівня економічної безпеки.

За таких умов побудову процесу управління економічною безпекою підприємства необхідно здійснювати на основі обрання таких методів забезпечення, які найбільш повно відповідають проблемним зонам підприємства, кваліфікації й уподобанням аналітика, що має здійснювати її побудову.

Авторські пропозиції можуть бути використані для побудови системи управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств та покладені в основу подальших наукових досліджень.

SUMMARY

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE PROVISION OF ECONOMIC SAFETY OF ENTERPRISES OF DOMESTIC MACHINE-BUILDING

Domashenko M. D.

Symy State University, Sumy

The analysis of dynamics of basic indexes of machine-building industry is in-process conducted, found out the problems of development of machine-building enterprises and the conceptual going is offered near providing of economic security of foreign economic activity of enterprises of engineer.

Key words: economic security, foreign economic activity, measures from providing of economic security of foreign economic activity.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Войнаренко М. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
2. Довгань Л. Є. Сучасні аспекти сталого розвитку машинобудівних підприємств / Л. Є. Довгань, Н. О. Сімченко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 3 (з). – С. 71-83.
3. Живко З. Б. Аналіз та оцінка системи мотивації персоналу як чинника безпеки / З. Б. Живко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10 (100). – С. 65-73.
4. Ігнатенко А. В. Інвестиційне регулювання інноваційної діяльності за умови забезпечення оптимального рівня економічної безпеки України / Ігнатенко А. В., Кабанов В. Г., Харченко О. І. // Актуальні проблеми економіки. – 2009, № 4 (94). – С. 33-40.
5. Ильяшенко С.Н. Экономическая безопасность предприятия и подходы к оценке ее уровня / С. Н. Ильяшенко // Машиностроитель. – 2008. – № 10. – С. 4-10.
6. Різник Н. С. Економічна розвідка в системі забезпечення економічної безпеки регіону [Електронний ресурс] / Н. С. Різник // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»: збірник наукових праць. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2008. - Вип. 5 (17), Ч. 3. – 325 с. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2008_5_3/
7. Маламедов С. Л. Формирование стратегии экономической безопасности предпринимательских структур: дис... канд. экон. наук: 08.00.05 / Маламедов Сергей Леонидович. – СПб., 2002. – 146 с.
8. Яценко Н. М. Основні положення економічної безпеки підприємства / Н. М. Яценко, О. І. Богдан, О. О. Пападюк // Прометей. – 2009. – № 3 (30). – С. 145-147.

Надійшла до редакції 30 березня 2011 р.